

הוא מרגיש את עצמו במצב רוח מרומם, אולם מאידך יודע הוא את האמת שזה רק חלום דמיוני אשר אין לו שום ערך ואחיזה במציאות, ההרגשה הטובה הזו נובעת מכח ההרגשים והחושים. כך הוא גם האדם העובר עבירה מכח הרצונות והתאוות, נותנים לו את התחושה שעשיית העבירה היא דבר טוב ונעים, ולא בכדי אמרו חז"ל (סוטה ג.) אין אדם חוטא אלא א"כ נכנס בו רוח שטות.

זהו מצב איום שאדם הראשון הדרדר אליו אחר החטא, שכאמור, אין פירושו שאיבד את אבחנת השכל לגמרי, אולם נכנס בו גורם חדש - הרצונות והדמיונות, שהם נותנים וקובעים את הערכה לטוב ורע, כמה הוא טוב וכמה הוא רע בהתאם לרצונות ומאויי האדם. ממילא במדרגה זו נוצר מצב של סתירה בין השכל ללב, הלב הוא מקור הרצונות והרגשות ותאוות האדם ומאוייו, שהם נותנים ערכים וחשיבות משלהם, נגד הגיון השכל האמיתי הרואה לפניו מבט אחד בלבד, רצונו יתב' זהו אמת. לפני החטא היה רק מושג אחד - אבחנת השכל, הוא הבין מה היא אמת ומה הוא שקר, ולא היה לאדם שום מחייב אחר אלא האמת שהיא רצונו יתב', החטא גרם להם לסטיה מהמציאות של אמת ויצר בהם אבחנה של טוב ורע, המושתתת על רצונות האדם ומאוייו.

### חיינו בסתירה בין השכל ללב

לפ"ז נבין היטב את המצב שלנו כיום אחר חטא אדה"ר, כפי שהגדירו הגר"ס שאנו שקועים בתאוות החיים המדומים, זהו מצב של סתירה בין השכל ללב, כאשר חיינו מתנהלים ומנווטים בהתאם לרצונות והרגשות ומאויי האדם, אשר הם קובעים את ההערכה מה הוא טוב ומה הוא רע.

אפשר לבטא את תאוות החיים המדומים בצורה חריפה יותר, יש רח"ל מחלה פיצול האישיות, אדם יכול לחיות בשני עולמות יחד, יש לו את עולם החושים - עולם המציאות, ומאידך יכול לחיות חיים בלתי מציאותיים - חיי דמיון, מחלה זו אינה דומה למחלת נפש שבה לאדם אין כל קשר עם המציאות - כולו בלתי מציאותי, בפיצול אישיות חי האדם חיים כפולים, מצד אחד יודע מה זה עולם של מציאות, ומאידך הרבה פעמים גם מתעלם מהמציאות וחי חיי דמיון.

אם נבוא לבדוק את עצמנו היטב, האם כל אחד מאתנו אין לו איזו בחינה מסוימת של אותם חיים כפולים? יש אימרה חריפה בשם הגר"ח מבריסק ז"ל, כולם משוגעים אבל חולה במחלת נפש יש רק

אחד, כלומר, מצד אחד אנו יודעים היטב מה זו אמת ומה זה שקר, ומאידך אנו יכולים לבנות לעצמנו ע"י הרצונות את תאות החיים המדומים שלנו ולהופכם כשיטת חיים.

לדוגמא כשמחניפים לאדם, האדם עצמו מודע לכך שזה שקר וכזב, ובכל זאת נהנה מחנופה זו, אם ישאלוהו האם יש לו באמת מעלות ושבחים אלו? יודע הוא את האמת בקרבו כמה הוא רחוק מזה, ובכל זאת החנופה גורמת לו הנאה עצומה. יתכן שהוא נהנה מכך שחברו סבור שיש לו מעלות אלו, אך לעתים הוא יודע שחברו יודע את האמת עליו ואין כוונתו באמת לשבחים ולמעלות שמרעיף עליו אלא מחניף לו מאיזו סיבה, ובכ"ז נהנה מן המחמאות והשבחים שמחניף לו והדבר ממלא אותו סיפוק והנאה למשך תקופה ארוכה, האם זה לא חולי הנפש? האם ההנאה מדבר שיודע שאינו אמת אלא שקר אין בה דמיון וכזב? אבל זוהי חולשתו של אדם מאז חטא אדה"ר "יודעי טוב ורע", נתינת ערך טוב לדבר שהוא רע.

והדברים אמורים גם בקיום תורה ומצוות, כמה הנאה יש לנו מתאות החיים המדומים שאנו נהנים מכך שאחרים מעריכים אותנו, ועל פי הערכת הזולת את מעשינו אנו לומדים ומתפללים ומקיימים מצוות, ברובו הגדול רחוק הדבר מן האמת, והדבר נעשה רק כדי לתת איזה ערך וחיבות לעצמנו.

### העבודה לצאת מסבך הדמיונות

זוהי העבודה הקשה שבמקדש של כל אחד ואחד – לצאת מסבך הדמיונות, ובעצם זהו עבודת כל שנות חיי האדם לבער ולמגר את התחושות והדמיונות של תאות החיים המדומים. ובנקודה זו היצר הרע יש לו כר נרחב באפשרויות לפתח את דמיונות האדם לקבוע לפי זה מה הוא טוב ומה הוא רצוי.

וזאת לדעת שאין הדברים פשוטים, הדמיון כל כך גלוי ומאומת אצל האדם, מכח הרצונות וההרגשים של האדם, המשעבדים אליהם את השכל אחר הרצונות, עד שקשה לאדם לתפוס שהתחושה שלו בנויה על דמיון. נתבונן נא בעצמנו, יש לעתים לאדם הרגשה טובה שבאותו יום הוא במצב רוח מרומם, שיבדוק נא היטב ממה נובע מצב רוחו המרומם, האם מעבודת ה'? האם מתפלה טובה או מכיון שהלימוד היום היה במצב נעלה יותר? ואולי ההרגשה הטובה נובעת מכך שקיבל איזו מחמאה טובה? וכאן צריך לבחון את הדברים באמת מידה של אמת,

איך אני נראה באמת בעיני הקב"ה, האם עשיתי טוב או לא. אמנם יתכן שטוב הדבר שאנחנו לא כ"כ אמיתיים עם עצמנו, אחרת היינו מאבדים לגמרי את כל מצב הרוח שלנו ונופלים לזרועות היאוש, ואולם אף שאדם אינו יכול להלך עם בקורת עצמית נוקבת עד תהום, אבל מאידך אינו יכול לפטור את עצמו בלא כלום, וללכת כסוס שוטה אחר הדמיונות והרצונות. צריכים אנו להשתדל ולעבוד על מעלת האמת, לשאוף רק לערכים של אמת, וככל שיתקרב האדם אל האמת, וידחה מעליו את חיי השקר, כך ממילא יתחזק יותר בעבודת ה'.

אוריאל

### עבודת האבות הק' - שלימות האמיתי

נביא שתי דוגמאות מעבודת האבות הק' כדי שנלמד ממעשיהם ונבוא לאיזושהי בחינה ונגיעה במדרגתם ובמעשיהם, כמו שאמרו רז"ל (תדא"ר פכ"ה) מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב, הם לא הסתפקו בשבחים ובמחמאות, אלא דקדקו וביקרו את עצמם בעבודת ה', האם באמת כבר הגיעו אל השלימות האמיתית.

אחר נסיון העקידה אמר הקב"ה לאברהם (בראשית כב, יב) "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה" לכאורה אברהם היה צריך ללכת מהעקידה בשמחה עצומה, הקב"ה אומר עליו "ירא אלוקים" האם שיך מדרגה יותר נעלה מזו! אולם אברהם אבינו אינו מסתפק בשבח זה, בתחילה מקריב קרבן תחת יצחק בנו, כפי שעשה שהקריב את האיל תחת בנו, כמש"כ רש"י (שם יג) שבכל פעולה בקרבן אמר יה"ר שיהא זה עשוי כאילו עשויה בבני, ואח"כ כשחזר מהר המוריה לביתו היה מהרהר אולי לא עשה טוב שלא מצא עד עתה אשה ליצחק בנו, אילו היה מקריב אותו לא היה נשאר ממנו זרע, עד שהקב"ה היה צריך לנחמו "ויהי אחרי הדברים האלה ויוגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה וכו'" (שם, כ), ופרש"י הרהורי דברים שהיו לו אחר העקידה, משמים אמרו לו שרק עכשיו נולדה רבקה.

יעקב אבינו כשישן במקום המקדש הבטיח לו הקב"ה בחלום "הנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת" (שם כח, טו), ויעקב אבינו בקומו משנתו היה צריך לרקוד משמחה, אחרי הבטחות כאלו שזכה להן מהשי"ת, אמנם יעקב תובע את עצמו "מה נורא המקום הזה" (שם יז), איך ישנתי במקום כה קדוש, אילו ידעתי לא ישנתי. האבות הק' לא הסתפקו במחמאות ובשבחים אפילו שבחים שנאמרו מהשי"ת, כיון שעבודת ה' שלהם נעשתה מתוך ביקוש השלימות,

ולכן גם אחרי שנאמר לאברהם "כי ירא אלוקים אתה" וכן ההבטחה ליעקב "ושמרתיו בכל אשר תלך", עדיין חיפשו את השלימות בעבודת ה', כי כל עוד שחסר בשלימות חסר באמת.

כך צריכה להיות העבודה שלנו, לחפש ולברוק את עצמנו עד כמה חיינו מושגתים על ערכים אמיתיים, לא להשלים עם ערכים דמיוניים שאינם אמיתיים, ועלינו לדעת כי גם אם הם אמיתיים למחצה, רחוקים הם מהאמת, מהשלימות האמיתית בעבודת ה'.

מבט החיים

## ועד יג

אוצר החכמה

# מבט החיים – ממבט האמת

- ג -

דיברנו על דברי הגר"ס איך האדם מסובב ומסובך בתאות החיים המדומים, אשר אף נותנים תחושה אמיתית למעשיו. הגר"ס באיגרת המוסר פותח את דבריו בתיאור האכזרי של הדמיון כיצד הוא מנווט את האדם עד כדי התעלמות מעונשי העבירה, ואף נותן עצה איך להלחם עם הדמיון.

## האדם חופשי בדמיונו

"האדם חופשי בדמיונו ואסור במושכלו", ע"י כח הדמיון נעשה האדם חופשי ממגבלות ההגיון, הדמיונות הם עולמות בלתי מוגבלים, אדם יכול לתאר לעצמו בדמיונו אפילו דברים המופרכים לגמרי מההגיון. אולם השכל הוא מוגבל הוא אוסר את האדם מלשוטט חופשי בדמיונותיו.

"דמיונו מוליכו שובב בדרך לב רצונו" - מי הוא המכוין את דמיון האדם? לב רצונו! הרצון של האדם הוא המדריך ומפרה את הדמיון, שיחשוב וגם יסיק מסקנות למעשה כפי הרצונות, להיות חופשי ממגבלות ההגיון.

"כל יחית מהעתיד הודאי" - הדמיון מסיח את דעתו של האדם גם מפחד העתיד, אפילו שהגיון השכל אומר לו שודאי יהיה כך, אך מאידך הדמיון מרגיע אותו לבל יפחד מהעתיד הודאי.

"עת יפקוד ה' על כל מפעליו ובשפטים קשים יוסר" - הרצונות מפריכים אותו מההגיון הודאי, הם מכתיבים את מעשיו והתנהגותו, אע"פ

שבסופו של דבר תגיע העת שיצטרך לעמוד לפני השי"ת ולתת דין וחשבון על כל <sup>מפעליו</sup> מעשיו ויענש על כל מעשיו.

"בל ילכד זר בגללו, הוא לבדו ישא פרי חטאו, אחד הוא העושה העבירה והנענש" - בכל זאת אדם חוטא, כי דמיונו מוליכו שובב והוא מדמה לעצמו שאת העונש על מעשיו יקבל אחר ולא הוא, וזאת מדגיש הגר"ס שאף אחד אחר לא ישא בתוצאת עונשו אלא הוא לבדו העושה את מעשה העבירה.

### "בל ילכד זר בגללו"

אך צריך באור, הלא בכל דמיון יש איזו נקודה של הגיון, שמכוחה משכנע הדמיון את האדם שכך היא האמת, אבל מה מקום יש לדמיון ולמחשבה שהוא חטא כפי תאות הדמיון אך את העונש ישא עבורו משהו אחר? וכי "טוביה חטא וזיגוד מינגד"? (פסחים ק"ג:) [טוביה עבר את העבירה וזיגוד יקבל המלקות?].

אמנם הגר"ס מתאר את הלך המחשבה של האדם, כפי שמסביר זאת כמה פעמים במכתביו, אדם חי בעוה"ז - עולם הגופני, ומדמה לעצמו שהנשמה - שהיא הצד הרוחני שלו - רחוקה מהחושים שלו, הוא מתייחס אל הנשמה כאל גוף אחר, זה לא האני שלו, לו יש הזדהות עם האני - הגוף ולא עם הנשמה. אמנם מצד אחד הוא מאמין ומשוכנע ומבין, שהנשמה זה הוא ולא אחר, הגוף והנשמה אינם שתי רשויות, אם הנשמה סובלת גם הגוף סובל, אולם הבנה זו היא ממבט השכל, אך מאידך תחושת חיי הדמיון של האדם אינה בהכרח זהה עם ההגיון, בדמיונו הוא יכול לדמיין לעצמו שהנפש זה רשות אחרת זה לא אני, אני חי עם הגוף שלי, כשהגוף נהנה אני נהנה, ואם אני מתייסר הגוף מתייסר, אבל הנשמה זה לא האני שלי. ולאחר שהדמיון משכנע אותו שכביכול הם שתי רשויות שונות, האני - גוף, והנשמה רשות אחרת, ממילא גם אם יחטא כתאות לבו אבל האחר - הנשמה - היא תלכד בגללו.

וכך כתב הגר"י בלאזר זצ"ל בספר כוכבי אור (אות לג) "אדמו"ר השריש לנו ידיעה גדולה, כי גוף האדם אינה רק הלבוש, וכח האדם המרגשת נועם וצער היא חיה גם לאחר פשימת הלבוש וכו', כי במושכל ראשון נדמה כי הנשמה והגוף הם שני ענינים, הגוף הולך למקום עפר והעונש תקבל הנשמה, אולם זה פעות! כי אותו אדם בעצמו בכוחותיו הוא נשאר רק בלי לבוש".

זאת מדגיש הגרי"ס "בל ילכד זר בגללו", הנשמה אינה זרה אליו, הוא לבדו יענש, הוא עושה העבירה והוא יקבל את העונש על כך.

### הדמיון מסיח את הדעת מעונשי העבירה

"מרה היא בל יאמר האדם זה חולי ואשאנו" - הדמיון מוסיף להסיח את דעת האדם, גם אם האני שלו יענש כפי טענת השכל, אבל גם זה יעבור ויחלוף.

עונה לו השכל: "פגעי התבל מצערים המה למכביר מול עונשי העבירות תגעל הנפש האדם למדי" - אל יחשוב שעונשי העבירות זה רק חולי אבל זה יחלוף, א"א להתעלם מפגעי תבל זה חולה וזה מת בקיצור ימיו, וכי אפשר להלך עם הדמיון החופשי ולהעלים עין מפגעי תבל המתרחשים בעולם?

"יום לשנה יחשב" - תשובה נוספת כנגד טענת הדמיון, כי זה רק חולי ואשאנו, היינו גם אם אקבל גיהנום אבל הכל יעבור, ע"ז משיב שיידע אדם הסובל יסורים, שאפילו רגע של יסורים זה זמן ארוך, יום של יסורים נחשב כמו שנה, וכש"כ עונשי הגיהנום י"ב חודש. מו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל הסביר זאת ע"י ציור חושי, אדם באמצע הלילה יש לו כאבי שיניים ואינו מצליח להרדם, אין לו אפילו כדור להרגיע את כאביו, בית המרקחת סגור, רופא גם לא נמצא במקום, צריך להמתין עד אור הבוקר, ושוכב במיטתו עם מכאוביו ונדמה לו שכבר עברו כמה שעות והנה תיכף אתא בוקר, מציץ בשעונו ורואה שעברו בסך הכל רק כמה רגעים, כי רגע של סבל הוא זמן ארוך וממושך, להיפך מזמן של שמתה שחולף ביעף. אל ישלה את עצמו שגם אם יקבל הוא האני שלו את עונשי הגיהנום אבל זה יחלוף במהרה, כי א"א לתאר את הסבל האיום הנורא הזה!

### בכוחנו להרחיק את הדמיון

"אזי לדמיון האויב הרע הלצה" - הדמיון הוא האויב שלנו, הוא מכניס אותנו לעולם השקר והכזב ומסיח את דעתנו מהאמת, מסמא את עינינו לבל נראה את ההגיון האמיתי.

"מידנו הוא" - הרצונות של האדם הם המפעילים את הדמיון להעביר אותו מעולם של אמת לעולם של שקר.

"בכוחנו להרחיקו" - כיון שהדמיון מופעל על ידינו, על ידי הרצונות שלנו, א"כ בכוחנו גם להרחיקו.

"בתתנו אוזן קשבת אל השכל" - יש דרך להרחיק את הדמיון האויב הרע הלזה, ראשית דבר צריך לשמוע ולהשען על השכל, שהשכל ישכנע את הרצון שהדמיון הוא שקר.

"להשכיל על דבר אמת" - לא לזוז מהאמת כמלוא נימה, אל ירמה אדם את עצמו עם אשליות שונות, כי מה יעזור ומה יועיל לו אם יזוז מנקודת האמת.

"לחשוב שכל עבירה כנגד הפסדה" - על ידי עשיית חשבון שכלי והגיוני מה התכלית במעשי ובמעשי המצוות, ומהי עבירה והתוצאה של עבירה, על ידי זה ישכנע את הרצון להשכיל על דבר אמת, לא לתת לדמיון האויב לשלוט עליו.

"ומה נעשה? הדמיון נחל שוטף והשכל יטבע" - עד כה נתן לנו הגרי"ס את העצות איך להתרחק מהדמיון המוליכנו שובב בדרך לב רצונו, שנשעבד את עצמנו אל השכל, אמנם עם כל זה עדיין דרך זו רחוקה של יציאה מסבך הדמיונות, אינה קלה ופשוטה כל עיקר, כי הדמיון הוא כמו נחל שוטף שאי אפשר לצאת ממנו, גם אם נשכיל על דבר אמת אבל השכל יטבע בנחל שוטף של הדמיון.

### הדמיון - נחל שוטף

כדי להסביר את בעיית הדמיון והסבך שבו, ניקח דוגמא מעולמם של הילדים. אצלם הדמיון מאוד מפותח כיון ששכלם עדיין אינו מפותח. טבע הילדים שנוטים להתענג על הדמיון הרבה יותר מאשר המבוגרים, עיקר הנאת הילדים הוא מדמיון, אם במשחקים ואם בסיפורי דמיון, משחקי הילדים בנויים על דמיון, אם זו גרוטאה שבורה הנהפכת למכונת או ספינה או משחקי הילדות בבובה כתינוקת וכדו'. מצד אחד אם נשאל את הילד האם מכונת זו באמת יכולה לנסוע, הוא ודאי ישיב שזה רק משחק ולא מכונת אמיתית, אך מאידך באותו זמן ממש הוא מדמיין לעצמו כאילו הוא יושב במכונת ונוסע בה, או שלוקח תיבה שבורה ומדמה לעצמו שזו ספינה והוא קרבניטה וכדו'. הדמיון אצל הילדים נהפך למציאות, עד שאמר הגרי"ס כי השוכר צעצועיו של הילד כאילו שבר ספינותיו של המבוגר (עי' ממ"א א עמ' 99). זו תופעה בולטת ומיוחדת של חיי הדמיון, כאשר הילד חי בסתירה ובכפילות, מצד אחד יודע שזה שקר וכזב, ומאידך בד בבד יכול ג"כ להנות את עצמו מהאשליה הדמיונית.

אנו המבוגרים שכלנו מפותח, ואם נקשיב לשכל – להשכיל על דבר אמת – כדברי הגרי"ס, נווכח לראות את האמת ואת השקר שבדמיון, שהנשמה אינה אחר אלא היא האני שלי בדיוק כמו הגוף, וכשהנשמה סובלת גם הגוף סובל, אך תוך כדי מחשבת השכל מתגנבים באותו רגע גם הרצונות המוליכים אותנו שובב, ולא סתם משפיעים עלינו, אלא הם גם שוטפים אותנו כנחל שוטף, עד שאי אפשר לעמוד נגד הזרם השוטף, הדמיון נהפך למציאות. נמצא א"כ כי עדיין אין זו עצה מספקת להשכיל על דבר אמת כדי לצאת מסבך הדמיונות, כי בזמן שהרצונות והשכל שולטים כאחת, גם השכל יטבע בשטף נחל הדמיונות.

### רגשת נפש וסערת רוח

הגרי"ס מוסיף עצה אחת: "אם לא נולדנו באניה היא רגשת הנפש וסערת הרוח". כמו שבנחל שוטף אין ביכולת האדם לעמוד נגד זרימת המים רק אם יכניס עצמו אל תוך האניה, כך גם כנגד נחל שוטף של הדמיונות, העצה היחידה היא להכנס לאניה – "רגשת נפש וסערת רוח", לא מספיק ללחום נגד הדמיון בשכל קר, מכיון שהם עובדים בשני מישורים, הדמיון עובד במישור אחר מהשכל, אין הדמיון מתוכח עם השכל ואינו מנסה להוכיח לו שזה הגיוני ומציאותי, כי גם הדמיון יודע שאין זה הגיוני, ובכל אופן מצליח להוליכו שובב ולמשוך אותו אחר לב רצונו.

דרכי המלחמה עם הדמיון הם באותם כלי נשק של הדמיון, הדמיון אינו בנוי על השכל אלא על הרגש, הרגשות הם המפרים ומרבים את הדמיונות עד כדי מציאות, ע"כ צריך לקחת את אותם כלי מלחמה, רגשת נפש וסערת רוח, לרגש את הנפש על ידי ציורים חושיים שהיא האניה שעל ידה ניתן להנצל מטביעה בנחל שטף הדמיונות, כפי שכותב הגרי"ס (איגרת ט) "לעורר הנפש ברגשת האיברים, למשוך בקרבה הדברים הנודעים, עונשי הגויה והנפש, אשר לא לזר יקומו כי אם להאדם עצמו העושה העבירה".

### ציורים חושיים

הגרי"ס (אור ישראל איג' כו) מביא דוגמא לציור חושי המביא לרגשת נפש וסערת רוח, ע"פ המבואר בגמ' (ברכות יח:) מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ר"ה בשנת בצורת והקניטתו אשתו והלך ולן בבית הקברות וכו', והדבר מפליא מדוע הלך החסיד ללון דוקא



בבית הקברות (סתם חסיד הוא ר"י בר אילעי או ר"י בן בבא), ומבאר כי החסיד הזה שנכשל ברפיון מדת הענוה רצה לשוב בתשובה ולהשלים נפשו במדת הענוה בתכלית, היה עליו להתבונן בדרכי המוסר, והיות והעת היתה ערב ראש השנה, ע"כ כדי שיבוא לרגשת נפש וסערת רוח, הלך ולן בבית הקברות, בית מועד לכל חי וסוף כל האדם, שמצד המקום עצמו הוא מוכשר ביותר להתפעל מהתבוננות בתקות אנוש רמה, שם בבית הקברות אינו עובד רק ההגיון השכל הקר, ולכן השתמש אותו חסיד בבית הקברות כציור מוחשי כדי לרגש את הנפש ולהסעיר את רוחו.

כדי לרגש את הנפש אפשר גם להשתמש בציורים של שכר מצוה, מה זו קרבת אלוקים טוב, קורה שיש לאדם מצבים שהוא מרגיש את קרבת אלוקים בצורה יותר מוחשית, והוא צריך לצייר לעצמו ולהחיות לנגד עיניו את אותם הרגעים שהיה במצב מרומם של קרבת אלוקים, כמה היה מאושר באותה העת.

### הכח החיובי שבדמיון

הקב"ה נתן לאדם את כח הדמיון כשאר כוחות הנפש, ודאי שכוונתו יתב' שהאדם ישתמש באותו כח הדמיון כשאר כוחותיו לצורך עבודת ה', ולא שיוליכנו הדמיון כדמיון פרוע המוליכו שובב בדרך לב רצונו, כדוגמת מידת הגאווה שתפקידה החיובי ויגבה לבו בדרכי ה', כשנמצא בסביבה של קלי דעת ואינו מתפתה אחריהם.

וכך עונה החבר לכוזרי במעלת החסיד (כוזרי מאמר ג,ה) כשמתאר לו את כוחות הנפש של החסיד כיצד הוא מושל על כל כוחותיו, כשמשמש בכל כח לעבודת ה', ובכלל זה מושל על כח הדמיון "ומצוה המדמה להמציא ההדור שבצורות הנמצאות אצלו בעזר הזכרון לדמות אליו הענין האלוקי המבוקש, פוקד על כח הדמיון לדמות ולתאר לו את המראות הנהדרים ביותר שניתן לעוררם ע"י כח הזכרון, כמו מעמד הר סיני ומעמד אברהם ויצחק בהר המוריה, יצייר בדמיונו את מעמד הר סיני "יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב" (דברים ד,ט), עם הקולות וברקים וענן יורד על ההר ובנ"י עומדים מסביב ממתנינים לשמוע את קול ה', כפש"כ הרמב"ם באיגרת תימן "וראוי לכם אחינו שתגדלו בניכם על המעמד ההוא הגדול ותספרו בתוך קהל ועדה גדולתו וכבודו והדרו". וכך גם מעמד העקידה יתאר בדמיונו את אברהם הולך לשחוט את יצחק בנו וכובש את רחמיו לעשות את רצון השי"ת במסירות, וכמו משכן

**משה** וסדר העבודה וחול הכבוד בבית המקדש, יתכן שזהו אחד מהטעמים שהתורה מפרטת את המשכן לפרטי פרטים, כדי שהאדם יצייר בחושיו את המשכן עם כל כליו, וזולת זה הרבה, ומצוה השומר כח הזכרון לשמור את זה ולא ישכחו ויגער במחשבי ושריו מבלבל האמת ומספקו", יגער במחשבות הדמיוניות המבלבלות את האמת ומכניסות אותו בסבך הספקות.

זהו אחד מיסודות דרכי לימוד המוסר, לא לעשות רק ניתוח שכלי קר, ודאי צריך לעשות חשבון נפש, אבל עם זאת לשתף גם את רגשת הנפש וסערת הרוח, ורק כך נוכל לבנות את עצמנו, את עולם האמת שלנו, שלא נחיה ח"ו חיים כפולים, סתירת השכל - ההגיון, נגד הלב - הרצונות.

ודאי אין עבודה זו קלה, זוהי מהעבודות הקשות שבמקדש, כפש"ב היא עבודה שנמשכת במשך כל ימי חיי האדם, עבודה מעשית של יום יום, לעמוד כנגד עולם השקר - עולם החושים, שבו השכל מרגיש את עצמו בעוה"ז רק כאורח זר. ורק אם נדבק במבט האמת, נזכה להנצל מטביעה בנחל שטף הדמיונות.

## ועד יד

## חשבוננו של עולם

- א -

### אנחנו חיים בעלמא דשקרא

מלבד הענין שכאן בעוה"ז אפשר לומר שקר לעומת עוה"ב שהוא עלמא דקשוט, כפי חז"ל שאמרו (ילקו"ש שמואל רמז קלט) "כד הוינא גביכון בעלמא דשקרא אמרינא לך מילין דשקר וכו', ברם אנא כאן בעלמא דקשוט לא תשמע ממני אלא מילין דקשוט", גם המבט הרגיל על עוה"ז עם כל ערכיו משקר את האדם, ואם האדם הוא לא יעמיק ויחדור לחשוף ולגלות את האמת, יבנה את בנין עוה"ז על ערכים של שקר.

### הפסד מצוה כנגד שכרה

הדרך לבנין העוה"ז בערכים של אמת היא עבודה שלמה. הגמ' (ב"ב עח:) מבארת לנו את דרכי העבודה, וכך אמרו: "א"ר שמואל בר

נתמן א"ר יוחנן מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים בואו חשבון וכו', המושלים אלו המושלים ביצרם, [רשב"ם: צדיקים כדכתיב וצדיק מושל יראת אלוקים] "בואו חשבון - בואו ונחשוב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה", [רשב"ם: הפסד מצוה שמתבטל מריוח בשביל שעוסק במצוה או נתן צדקה ומחסר ממנו כנגד שכרה המרובה לעתיד, ושכר עבירה שלא להשתכר בעבירה עכשיו כנגד הפסדה שיפסיד יותר לעתיד]. עצה זו יכולים לתת לנו רק אלו המושלים ביצרם, כדברי המסילת ישרים (פרק ג): "וזה כי העצה האמיתית הזאת לא יוכלו לתת אותה ולא לראות אמיתה אלא אותם שכבר יצאו מתחת יד יצרם ומשלו בו, כי מי שהוא עדיין חבוש במאסר יצרו אין עיניו רואות את האמת הזאת, ואינו יכול להכירה". זאת ועוד, אלו המושלים ביצרם הם יכולים לתת עצה זו, כיצד הם עצמם הגיעו למדרגתם והצליחו להיות מושלים ביצרם.

### תבנה בעולם הזה

"תבנה ותכונן - אם אתה עושה כן תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא", חז"ל לא אמרו שכאן בעולם הזה ע"י עשיית חשבון הפסד מצוה כנגד שכרה, אתה מפסיד את עוה"ז אלא שדע לך כי אתה תרויח בעולם הבא, אלא אמרו חז"ל "תבנה בעולם הזה", דהיינו ע"י עשיית החשבון אתה בונה כאן את העולם הזה שלך, וגם אתה מרויח לעולם הבא. אולם היסוד והראשית הם בנין עולם הזה עם ערכים של אמת, וממילא "תכונן לעוה"ב", בנין עוה"ז הוא נצחי - לעוה"ב.

"עיר סיחון - אם משים אדם עצמו כעיר זה שמהלך אחר סיחון נאה", [רשב"ם: כעיר זה שמתפתה ביצרו ובדברי האפיקורסים ואינו מושל ביצרו] "מה כתיב אחריו כי אש יצאה מחשבון, תצא אש ממחשבין ותאכל את שאינן מחשבין, ולהבה מקרית סיחון - מקרית צדיקים שנקראו שיחון, [רשב"ם: אין הדסים אלא הצדיקים] "אכלה ער מואב - זה המהלך אחר יצרו כעיר זה שמהלך אחר סיחון נאה", עיר הוא בנו של החמור, "ואמאי קראו ליה סיח שמהלך אחר סיחון נאה" (שם), וכתב הרשב"ם "בקריאה ובנחת וברמיזה הולך למקום שאדם חפץ, אבל זקן צריך מרדעת". המהלך אחר יצרו הגדירהו חז"ל כעיר המהלך אחר סיחון נאה, ללא עשיית חשבון אין היצה"ר צריך לעמול להוליכו אחריו, ממילא הוא הולך אחריו, כאותו סיח צעיר ההולך לכל מקום שמוליכים אותו.

## החשבון הפרטי של האדם הוא חשבוננו של עולם

יש לשאול על לשון הגמ' "בואו ונחשוב חשבוננו של עולם" וכי הוא חשבוננו של עולם, הרי זה החשבון האישי של כל אדם ואדם, להיות מחשב מה הוא מפסיד ומאבד אם הוא אינו מקיים המצוה בגלל רוח והנאה ממונית או אחרת, לעומת הרווח והשכר בקיום המצוה, וכן להיפך שכר עבירה, עכשיו יש לו איזו הנאה מהעבירה, אין אדם חוטא ולא לו, לעומת מה שיפסיד לעתיד בעולמו האישי, ומדוע איפוא קראו לזה חז"ל "חשבוננו של עולם"?

חז"ל לימדונו בדבריהם שהחשבון האישי של כל אדם הוא חשבוננו של עולם, כלומר, על ידי החשבון האישי בונה האדם את עולמו עם ערכים אמיתיים, זהו "תבנה ותכונן - תבנה בעולם הזה". האדם נמצא בעולם של תוהו, עולם שכל הערכים בו אינם ערכים של אמת, והאדם בונה את עולמו ע"פ ערכים אלו כפי שהוא מורגל להם וחי אותם ע"י חושיו בהתאם לסביבה שנמצא בה, וכפי שלבו מוליכו שובב אחר רצונותיו ומאוויו המושגתים על דמיון וכזב. ורק ע"י חשבון הנפש מהו סולם הערכים האמיתי של העוה"ז, ניתן לבנות את עולמו של האדם בצורה הנכונה והראויה. לא די בהשקפה עקרונית בידיעת עולם הבא כעולם רוחני, ועוה"ז כעולם של פרוזודור לעוה"ב, אלא עליו לעשות חשבון כפשוטו, הפסד מצוה כנגד שכרה, כפי שביאר במסילת ישרים (פ"ג) שחשבון היינו כדרך הסוחרים המנהלים את חנותם לפי חשבון דבר יום ביומו. רק באופן כזה בונה האדם את עולמו שלו - בעולם של ערכים אמיתיים.

לולי חשבון הנפש הרי הוא כעיר ההולך אחר סיחה נאה. חז"ל הגדירו את העולם הזה כסיחה נאה, יפוי הדברים בחיצוניות, היצה"ר הוא משורר ומנגן כמו לפני הסיח, מצייר בפני האדם עולם מלא ערכים של שקר ותוהו. המהלך אחרי זמירותיו של היצה"ר הריהו כבנו של החמור נבער מדעת, ללא שום מהלך בחיים, הולך לאן שמוליכים אותו.

אין אלו דרשות ומליצות בעלמא, חז"ל הורו לנו בזה את שורשי דרכי העבודה ע"י החשבון, והשלילה שבאי עשיית החשבון. חז"ל ברוח קודשם ידעו איך לדרוש כן ונתנו לנו בפסוק זה הדרכה מלאה ומפורטת. אמנם רק מעטים הם הזוכים לנהוג כפי שהדריכונו חז"ל, רוב בני האדם אינם עושים את החשבון, רצים אחרי הסיחה נאה, ואם נשאל אותם מדוע אינם מחשבים חשבוננו של עולם, ומפני מה בונים את עולמם

ע"פ ערכים של שקר ותוהו, תשובתם: כולם חיים כך! אולם תשובה זו היא הגדרה לעיר, בן החמור, המהלך אחרי יצרו ונמשך לאן שמוליכים אותו.

**אש המחשבים הוא הגיהנום לעת"ל**

אמר החכם **”תצא** **אש** **ממחשבין** **ותאכל** **את** **שאינן** **מחשבים”**, אימתי תצא האש הזו? בעולם הבא! בעוה”ז אין מעריכים את המחשבים. הרשב”ם מציין על זה את דברי הגמ’ (שם עה:) **”ואש בחופה למה**, **אמר רבי חנינא** **מלמד שכל אחד ואחד נכזה מחופתו של חבירו**, **אוי לה לאותה בושא אוי לה לאותה בלימה”**, כאן בעלמא דשקרא כולם רצים אחרי השקר, אחרי הסיחה נאה, חיים ללא חשבון, עד שהאדם מרגיש את עצמו בטוח בהנהגתו זו, כי למה ללכת נגד הזרם ולהיות יוצא מהכלל?! אמנם כשיגיע לעולם הבא שהוא עולם של אמת ויראה בו את האמת לאמיתה, בבת אחת יתנפצו כל האשליות והדימויות שעל ידם בנה לו כאן את עולמו, אשר כולם היו מבוססים על ערכים שקריים ומזוייפים.

זוהי האש שתצא מהמחשבים. כשהאדם יראה בעוה"ב מה הוא הפסיד בזה שחי את חייו ללא חשבון, ללא שבנה את עולמו כאן בעולם הזה על ערכים של אמת, יזדעזע מעצמו כיצד הרשה לעצמו לנהוג בכזו טפשות ואווילות. זו הבושה שעליה אמרו חז"ל שכל אחד נכוה מחופתו של חבירו, שיווכח לראות מה חברו הרויח ע"י עשיית החשבון ומה הוא הפסיד באי עשיית החשבון.

מו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל הביא מהמהר"ל כי הבושה הזו - כל אחד "נכוח" מחופתו של חברו - היא האש של גיהנום, שמרוב שאדם יתבייש מעצמו ותיחלש דעתו, מה הוא הפסיד כשהלך אחרי הסיחה נאה, ומה יכל להרוויח אילו היה נוהג כמו חברו, ייגרמו לו מכך יסורי נפש עצומים, והם הם יסורי הגיהנום.

גם בעוה"ז רואים הרבה פעמים כשאדם נקלע למצב שנגרם לו הפסד ממוני או יסורי גוף ואיננו אשם בכך, יש לו איזו נחמא פורתא מכך שלא היה בידו למנוע זאת, אבל אדם שידוע שהוא עצמו במו ידו הביא עליו את הדבר, כי יכול היה למנוע זאת אילו רק היה נוהג בתבונה, כמה יסורי נפש יש לו. מלבד היסורים מעצם המעשה, יש לו יסורי נפש גדולים יותר מכך שהוא עצמו אחראי לצרה שבאה עליו ואין הוא יכול לבוא בטענות לאיש.

זו האש הנוראה של הגיהנום, החרטה והצער שיהא לו בעולם האמת, כשיראה את חופתו של חברו, ויוכח לראות איך עלה בידו של חבירו לבנות את חופתו ע"י דבר פשוט והגיוני - חשבון הנפש. אולם כאן בעולם הזה היצר הרע מבלבל אותו ומוליכו שובב אחר רצונותיו ודמיונותיו כמו שמוליכים את העיר ללא דעת. אבל לעתיד לבוא כשיראה את האמת של המחשבים, אלו שבנו את עולמם האמיתי לפי חשבון, זו תהיה האש שתאכל אותו, הכאב והצער למה הוא לא חי כדרך המחשבים, למה הוא לא בנה את עולמו על יסוד ערכים אמיתיים ע"י קצת מחשבה והתבוננות, למה הוא לא זכה להיות בכלל הצדיקים המושלים ביצרם.

### חשבוננו של עולם - חשבון של ערכים אמיתיים

[1234567]

כאמור, חשבוננו של עולם הוא החשבון האישי של כל אחד ואחד, כאן בעולם הזה צריך לבנות עולם חדש מתוך עולם של תוהו, עולם של ערכים אמיתיים, ובנין העולם הוא ע"י החשבון מה הוא ערך של אמת ומהו ערך של שקר, מה מציאות ומה דמיון ואשליה.

[1234567]

המסילת ישרים (פרק ג) כותב שיש שני חשבונות: האחד, לחשוב מה הוא הטוב האמיתי ומה הוא הרע שינוס ממנו, והשני, לחשוב חשבון של עצמו, המעשים שהוא עושה, האם הם מכלל הטוב או מכלל הרע, האם אני עושה מספיק ונוקט באמצעים כדי לבוא לטוב האמיתי או לא. החשבון הראשון אינו קשה כל כך, כיון שאין זה נוגע ממש באופן אישי אל האדם עצמו, יכול האדם לבחון מהו ערך טוב ומהו ערך רע, אולם החשבון השני היכן האדם עומד עם האמת והשקר הוא קשה יותר, בעשיית חשבון זה נכנס גורם נוסף, הנגיעות והרצונות של האדם המשחדים אותו בראיית האמת. הזכרנו כבר (ועד יא) את העצה לכך, לעשות את החשבון על הזולת, להתבונן איך הזולת חי עם האמת והשקר, אילו ערכים של עולם הזה תופסים אצלו מקום ובונים את עולמו, במבט זה אין לו התערבות של הנגיעות האישיות שלו, ואח"כ כפועל יוצא יוכל להמשיך ולעשות את החשבון הזה עם עצמו ולבדוק כיצד הוא חי, על אילו ערכים הוא משתית את בנין עולמו.

[1234567]

### בנין החופה בעוה"ב - בנין הערכים בעוה"ז

בנין החופה של כל אחד ואחד בעוה"ב הוא ע"י בנין הערכים של עולם הזה, אם אדם עושה את החשבון, הרי זה תבנה ותכונן בעולם

הזה ובעולם הבא, ואם לאו הרי זה חורבן עולם - חיים של תוהו ואשליות, כמובן בנין החשבון צריך להיעשות לא ע"י יאוש והריסה אלא באופן חיובי בנין ערכים אמיתיים, לחשוב במנוחת נפש שכר מצוה כנגד הפסדה וכו', לחקור ולדקדק אחר נקודת האמת, לדעת ולהבין שמה שאתה חושב שזה רוח זהו הפסד, ומה שנדמה לך שאינו ערך חשוב הרי הוא חשוב, אם זה בדברים שבין אדם למקום ואם זה בדברים שבין אדם לחברו. לולי החשבון נמצאים בעולם של דמיונות שוא - סיחה נאה, ורק ע"י החשבון בונה האדם עולם רוחני אמיתי, בעלמא דשקרא כאן בעולם הזה, יוצר ובונה את עולם האמת שלו, שהוא הנותן לו קיום לבנין עולמו בעוה"ב.

## ועד טו

### חשבונו של עולם

- ב -

#### חשבונו של עולם - ע"י התבוננות

הרמח"ל בדרך עץ החיים מבאר את חובת חשבונו של עולם: "הנה על כן חוב הוא מוטל על האדם לשים עצמו להתבונן, כי אם אינו מתבונן ומחשב, הנה לא תבוא החכמה לבקש אותו", לא מספיק חכמה כללית, צריך להתבונן (להבין דבר מתוך דבר), לנתח הדברים לפרטי פרטים, "ונשאר בחושך בלא ידיעה, והולך בדרכי ההבל ובאפלה", אם אינו מתבונן הולך בדרכי הבל ואינו רואה שהוא הבל, "וסוף דבר יתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה", הרי לא ירויח מאומה מאי עשיית החשבון כי בלאו הכי סופו ליתן דין וחשבון על מעשיו לפני הקב"ה, "על שלא נשתמש מן החכמה ומן הכח אשר המביע בו לעשות חיל", מלבד החשבון לעת"ל על מעשיו יצטרך אז גם ליתן דין וחשבון על הא גופא מדוע לא בנה את עולמו - עולם הזה לפי חשבון.

"זה ודאי פיתוי היצר, הסימרא אחרא, אשר ישתדל בכל עוז להפילו בזה ובבא", הפיתוי שלא לעשות את החשבון הוא מעצת היצר, "כי כבר ידע אם נפל בזה, מעט נשאר לו לשוב ולהתקומם", אם האדם נופל בפיתוי היצר באי עשיית חשבון כמעט שאין לו עצה לקום, "כי ידיעת האמת מחזקת הנשמה ומרחקת ממנה היצר ודאי", חיזוק הצד הרוחני

שבאדם - הנשמה, היא ידיעת האמת, לא מדובר בידיעה חיצונית גרידא, אלא ידיעה שהיא פנימית אצל האדם "והשכות אל לבבך", ידיעה שחודרת אל תוככי לבו של האדם, "ואין דבר מחליש הנשמה לפני היצר כחפרון הידיעה", ולהיפך חסרון הידיעה מחלישה את הנשמה, "ואם היתה הידיעה רחבה ועומדת על לב בני האדם לא היו חוטאים לעולם", כאמור לא ידיעה מופשטת אלא כדבריו ידיעה "רחבה" היינו שתופסת את כל לבו של האדם, ידיעה זו מחסנת את הנשמה בפני היצה"ר, "אך לא היה אפילו היצר קרוב אליהם ושולט עליהם, כמו שאינו שולט במלאכים", ע"י ידיעת האמת האדם מחוסן לגמרי בפני היצר הרע, אין לו שום גישה לאדם כמו שאינו שולט במלאכים. עקרונית גם המלאך יכול לעשות נגד רצונו יתב', אבל הידיעה הזו כל כך ברורה ואמיתית אצלו עד שאין מקום ליצר לשלוט עליו כלל.

### ע"י החשבון נהפכת הידיעה מגחלת לשלהבת

מגילת חזקוני

"ולא היות שהקב"ה רצה שהאדם יהיה בעל יצר, שיוכל להיות מנוצח או נוצח בשיקול אחד", שיהיו שני צדדים לבחירה, "לכן שם בהם הידיעה, אך סגורה כגחלת", הידיעה נמצאת בלב האדם אבל היא רק כמו זיק וניצוץ של גחלת, שאין לה את ההשפעה על האדם להיות מחוסן נגד היצה"ר, "ושתוכל להתפשט כשלהבת, והבחירה ביד האדם", הבחירה ביד האדם להפוך את הידיעה הסגורה כגחלת - לשלהבת, יתכן שכוונתו לגמ' "תצא אש מהמחשבים" [כפי שמבאר להלן], המחשבים, ע"י החשבון שמחשבים יוצרים את השלהבת, מוציאים את הגחלת מהכח אל הפועל.

"וחז"ל אמרו על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, המושלים אלו המושלים ביצרם, בואו חשבון בואו ונחשוב חשבוננו של עולם, כי מי שאינו מושל ביצרו לא ישים עצמו לזה לעולם", מי שאינו עולה על דעתו לעשות חשבון לא מפני שאינו יודע, הוא חושב שהוא יודע, אבל אין לו את הידיעה להיות מושל ביצרו, "אך המושלים ביצרם הם יעשו את הדבר הזה וילמדוהו לאחרים לעשות אותו", איך הם זכו להגיע למדרגתם להיות מושלים ביצרם.

### חשבוננו של עולם הוא התרופה נגד היצה"ר

"הלא האדם רוב שנות ימיו עומד לחשוב חשבונות עסקיו, עסקי חיי שעה, ולמה לא ישים אל לבבו אפילו שעה אחת גם לזאת לחשוב מחשבת



ממש, מה הוא, ולמה בא לעולם, או מה מבקש ממנו ממה"מ הקב"ה, ומה יהיה סוף כל עניניו".

"זאת היא התרופה היותר גדולה וחזקה שתוכל להמציא נגד היצר, והיא קלה, ופעולתה גדולה, ופריה רב, שיעמוד האדם בכל יום לפחות שעה אחת פנוי משאר כל המחשבות, לחשוב רק על הענין הזה שאמרתי, ויבקש בלבו מה עשו הראשונים אבות העולם שכך חשק ה' בהם, מה עשה משה רבינו, מה עשה דוד משיח ה', וכל הגדולים אשר היו לפניו". נדמה לנו שהוא מפליג למדרגות רחוקות מאתנו כדוגמת האבות, משה רבינו, מדרגות שאינן כלל לפי ערכנו, ומה אנחנו נתדמה להם? אולם דבריו מיוסדים על דברי התנ"כ (פרק כה) שכל אחד ואחד מישראל חייב לומר אימתי יגיעו מעשי למעשי אבותי.

הרמח"ל בדבריו הנפלאים הללו מלמד אותנו היטב את הריח בעשיית החשבון, איך האדם בונה את עולמו שלו כאן בעולם הזה, ומה הוא מפסיד באי עשיית החשבון.

### הקושי והסבך בחשבוננו של עולם

אוצר החכמה

ברם, שורש הבעיה הוא בכך שאנחנו חיים בעולם הזה, עולם של חומר וחושים המסמאים את עינינו ומשחדים את לבנו, וכל זה הוא היפך המחשבות האלו, והאדם צריך לבנות את עולמו מאין ואפס, מעולם של תוהו לעולם של ערכים אמיתיים. זוהי עבודה קשה במיוחד, מפני שכל מה שאנו רואים בעינינו סותר למה שאנו צריכים לבנות בפנים לבבנו.

ולעומת זאת גם עבודת היצר הרע קלה מאוד, שני צרדי הבחירה אינם שווים, צד הטוב במובן מסוים הוא נחשל כלפי הצד של היצה"ר, היצה"ר עובד עם ציורים חושיים של עוה"ז, תאות עוה"ז, רצונות עוה"ז, אשר כולם מלאים דמיונות ואשליות, וכנגד כל זה אנחנו צריכים לעמוד וללחום, כדי לבנות לעצמנו עולם פנימי - רוחני של קדושה, אפשר לומר שכביכול אנו צריכים להוריד כאן לעוה"ז - עולם הגשמי, עולם חדש - את עולם הבא. זאת ועוד, גם אם זכה האדם לבנות לעצמו עולם רוחני אמיתי המושתת על ערכים אמיתיים, יש כל הזמן כירסום בבנין עולם זה, כפי שהחוש ועיני האדם רואות, ויש צורך בהתמודדות תמידית ובלתי פוסקת כנגד כל פיתויי העוה"ז.

## ירגיו יצה"ר ע"י ציורים חושים

הוצאה לאור: 1234567  
מחיר: 1234567

העצה לכך היא להשתמש באותם כלי הנשק של היצה"ר, כפי שהגרייס כותב כמה פעמים באיגרותיו בדרכי לימוד המוסר, לא להסתפק בדיעות מופשטות, לצייר לנגד עיניו ציורים חושיים, ולא רק ציור חושי של עונש, אלא גם ציורים חושיים של שכר. ולמעשה חז"ל הורו לנו אחד מדרכי הציור בגמ' (ברכות ה.) "לעולם ירגיו אדם יצר הטוב על יצר הרע", כשחז"ל אמרו "ירגיו" התכוונו כפשוטו, להשתמש בדבר חושי להתרגז על היצה"ר, מפרש רש"י: "שיעשה מלחמה עם היצר הרע", לא מספיק להלחם עמו בשכל קר, צריך להשתמש בכוחות נפש של "ירגיו", ואם לא עלתה בידו ירגיו ע"י תורה או ק"ש שהם סולם הערכים האמיתיים של עוה"ז, ואם כל זה לא עלתה בידו "יזכור לו יום המיתה", לא אמרו יום המות, אלא "יום המיתה", כפי שכותב השערי תשובה (ש"ב, כב) שאדם יצייר לעצמו איך הוא יתנהג ביומו האחרון עלי אדמות, כמה ירוץ כדי לנצל את הרגעים האחרונים לערכים רוחניים אמיתיים, ואיך יהיה המבט שלו על ערכי עולם הזה כערכים של שקר – סיחה נאה, דברים שלא העריך קודם נעשים עתה אצלו חשובים מאוד, ולהיפך דברים שייחס להם חשיבות וערך עתה הם בטלים כלא היו.

## כח החיובי שבדמיון

הבאנו לעיל [ועד יג] את דברי הכוזרי (מאמר ג,ה) כאשר צייר את החסיד – המושל ביצרו, את כל כוחות הנפש שלו, וביניהם את כח הדמיון, שבעצם כח זה הוא כח מסוכן המושך את האדם לעלמא דשקרא, אבל מאידך יש בכח הדמיון גם יסוד חיובי, כי ניתן להשתמש בו על דרך החיוב. באמצעות כח הדמיון יכול האדם לצייר לעצמו את מעמד הר סיני עם כל הסובב אותו, קולות וברקים, וכן את העבודה בבית המקדש, וע"י שיצייר בכח הדמיון את הערכים האמיתיים הללו יוכל עי"ז לבנות לעצמו עולמות של קדושה וטהרה, עולמות רוחניים המבוססים על ערכים אמיתיים.

האדם צריך להיות פן ואמיתי עם עצמו, לצייר לעצמו מה זה לימוד תורה אמיתי, מה זו תפלה אמיתית, מה זו שבת אמיתית, לבנות לעצמו בנין שלם, עולם של ערכים רוחניים. וכאמור זו מלחמה קשה עם היצה"ר, אלא שכלי הנשק שבה הם אותם כלי נשק של היצה"ר עצמו, שימוש בציורים חושיים שבאמצעותם מעמידים ערכים רוחניים אמיתיים

מול הערכים של העולם החיצוני - עולם שקר ותוהו העומד לנגד חושי האדם. כל זה כלול בכואו ונחשוב חשבוננו של עולם - בנין העולם האישי של כל אחד ואחד, שעי"ז "תבנה ותכונן" - תבנה בעוה"ז ותכונן בעוה"ב.

## ועד טז

### תוכחה לעתיד לבוא - הכרת האמת

1234567

#### תוכחת האתון לבלעם

"ויתן את קולו בבכי וגו' ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, אבא כהן ברדלא אומר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, בלעם חכם של העכו"ם היה ולא היה יכול לעמוד בתוכחה של אתוננו, הה"ד (במדבר כב) ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא" (ב"ר צג, י).

ולכאורה מה היתה תוכחתה של האתון, הרי האתון שאלה שאלה פשוטה "ההסכן הסכנתי לעשות לך כה", ובלעם השיב "ויאמר לא"! דהיינו את צודקת בשאלתך, וא"כ איזו תוכחה היתה בשאלה זו? זאת ועוד, הרי חז"ל הקדימו: "בלעם חכם שבעכו"ם היה", כלומר שאפילו שהיה חכם כל כך גדול בכל זאת לא היה יכול לעמוד בתוכחה הנוראה של אתוננו, הרי היא דיברה עמו בצורה עדינה ביותר והיכן הוכיחה אותו, הלא היתה גם יכולה לומר לו הרי אתה יודע דעת עליון ואיך אינך רואה את המלאך?

אכן זוהי תוכחת האתון, מדוע אינך חושב! תחשוב ותתבונן מה קורה כאן! אם אתה חכם שבאומות מדוע אינך משתמש בשכלך, אם אתה רואה שהאתון אינה ממשיכה ללכת ג' פעמים זו אחר זו תבדוק ותחקור מה פשר הדבר! מן הסתם יש סיבה שאינה ממשיכה ללכת, וא"כ מדוע אתה מכה אותה? זוהי התוכחה הנוראה שאמרה האתון לבלעם, חכם שבאומות, מדוע אינך משתמש בשכלך להבין את התנהגותה של האתון!

### תוכחה לעתיד לבוא - אי עשיית החשבון

חז"ל הסיקו מכך את המסקנה "אוי לנו מיום הדין", "כשיבוא הקב"ה ויכיה לכל אחד ואחד לפי מה שהוא", זוהי התוכחה שנלמדת

מאתוננו של בלעם, שיכתבו את האדם למה לא השתמש בשכלו לעשות דין וחשבון, לבנות את עולם הזה עם חשבוננו של עולם.

חז"ל אמרו (ב"ב עח:): "תצא אש ממחשבים ותאכל את האינם מחשבים", האש לא רק שהיא מהאינם מחשבים, אלא האש היא מהמחשבים, לאילו הישגים הגיעו ע"י שהשתמשו בשכלם ועשו חשבוננו של עולם, ואילו האינם מחשבים לא זכו להגיע כיון שלא חשבו חשבוננו של עולם. זוהי האש ששורפת לעתיד לבוא, אש הבושה והכאב מעצם העובדה שלא פעל מתוך חשבון. מלבד הכאב שייגרם לו כתוצאה וכהשלכה של התנהגותו בלי חשבון, יהיה לו כאב גדול שבעתיים מכך שלא עשה את החשבון, מכך שהוא עצמו במו ידיו הביא עליו את הצרה הזאת. זוהי התוכחה שתהיה לכל אחד ואחד לפי מה שהוא, לפי מדרגתו, איך בנה את עולמו וחי את חייו – האם נהג עם חשבון או בלי חשבון.

### תוכחת יוסף לאחיו

"יוסף קמנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, זה"ד ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, לכשיבא הקב"ה ויזכיר כל אחד ואחד לפי מה שהוא שנאמר (תהלים נ, כא) אוכיחך ואערכה לעיניך על אחת כמה וכמה" (שם).

וצריך להבין, היכן היתה תוכחתו של יוסף, הרי יוסף אמר להם "אני יוסף", ואדרבה הרי הוא גיחמם: "ועתה אל תעצבו... כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם" (בראשית מה, ה), ונוסף לזה גם כשגילה להם אני יוסף הוציא את כל המצרים מעליו בשביל שלא יתביישו אחיו, א"כ היכן היתה תוכחתו?

התוכחה היא "אני יוסף"! תוכחה אין פירושה שמטיף לשני מוסר על מעשיו, תוכחה מלשון הוכחה (הסבא מקלם זצ"ל), להוכיח את העובדות כמו שהן ללא תוספת הסברים וביאורים. עשרים ושתים שנה אחי יוסף חיו בטעות נוראה, היו בטוחים בצדקתם, כפי שכותב הספורנו (בראשית מב, כא) היתה להם נקיפת מצפון על כך שלא שמענו בהתחננו אלינו, אבל יחד עם זאת לא התחרטו על עצם המכירה, דנוהו כרודף שתולם כלילה מהרהורי לבו ביום, והנה ברגע אחד מתגלית לפנייהם טעותם הגדולה, כי אינו רודף, חלומותיו היו נבואה משמים, ואדרבה למרות שרצו למנוע את קיום החלום, התברר בפועל שדוקא הם